

مقدمه:

نقش آموزش در بخش تعاون، بمانند نقش پایه‌ها و ستونها در یک خانه ضروری و حیاتی است. در اهمیت و لزوم آموزش شکی نیست.

افرادی که تعاونیها را تاسیس و اداره می‌کنند، افرادی هستند که بدلیل عدم بضاعت مالی کافی، توان انجام کار بصورت فردی را ندارند و بعضاً این افراد در فعالیتهای مربوطه، با علوم روز آشنا نمی‌باشند. ما بعنوان کارشناس می‌بایست در برنامه ریزیهای آموزشی بکوشیم به اهداف زیر نزدیک و نزدیکتر شویم.

آگاه سازی و آشنا نمودن افراد با علوم روز مربوطه و جایگزین نمودن روشهای صحیح کار، بجای روشهای منسوخ جهت بهره‌وری بیشتر، پرورش افرادی که بتوانند درست فکر کنند، در برابر ملت (بطور عام) و اعضاء تعاونی خود (بطور خاص) احساس مسئولیت کنند، از معیارهای اساسی اخلاقی پیروی نمایند، قدرت برخورد با مسائل را داشته باشند، از روشهای علمی در حل مسائل استفاده کنند، در جریانهای اجتماعی مثل: همکاری،

مخالفت، سازگاری و توافق، منطقی عمل نمایند و اهمیت ارزشهای انسانی مثل عدالت اجتماعی و آزادی فردی را درک نمایند.

در آخرین کنفرانس اتحادیه بین المللی تعاون (۱۹۹۵ - منچستر) اصول تعاون مورد بازنگری قرار گرفت که با اشاره به اصل پنجم مقدمه را به پایان می‌بریم.

«اصل پنجم: آموزش و کارآموزی و آگاه‌سازی»

«تعاونیها برای اعضاء نمایندگان منتخب، مدیران، کارکنان خود آموزش و کارآموزی تدارک می‌بینند بطوریکه آنها بتوانند بنحو موثر در پیشرفت تعاونی خود کمک نمایند. آنها عموم مردم بخصوص افراد جوان و رهبران افکار عمومی را نسبت به ماهیت و فوائد تعاونی مطلع می‌سازند.»

برنامه ریزی آموزشی:

امروزه با وجود تعاریف روشن و دقیق و عمیق از برنامه و همچنین دسترسی به تئوریه‌ها، اصول و قواعد برنامه ریزی آموزشی دیگر نمی‌توان صرفاً قرار دادن اسامی چند درس و یا تهیه فهرست مندرجات دروس و حتی تنظیم محتوای دوره‌های آموزشی و تهیه مواد آموزشی را برنامه‌ریزی آموزشی قلمداد کرد.



«برنامه ریزی آموزشی برای بخش تعاونی»

از: ابراهیم ماشملو

تعریف:

«یک برنامه آموزشی در حقیقت نقشه‌ای است که در آن فرصتهای مناسب یادگیری برای رسیدن به هدفهای کلی و یا هدفهای جزئی مربوطه، که برای جمعیت مشخصی در نظر گرفته شده‌اند، فراهم گردیده است.»^(۱)

چنین نقشه‌ای می‌بایست دارای هدفهای حساب شده و مشخصی باشد که توسط

نکته بسیار مهمی که باید به آن توجه نمود این است که علل بسیاری از مسائل و مشکلات بخش فعال جامعه را می‌توان در کم و کیف آموزش (بطور عام) و برنامه‌ریزی آموزشی (بطور خاص) جستجو کرد.

برنامه‌ریزان آموزشی معاصر کاملترین مفهومی است که برای برنامه آموزشی تاکنون ارائه شده است.

نکته بسیار مهمی که باید به آن توجه نمود این است که علل بسیاری از مسائل و مشکلات بخش فعال جامعه را می‌توان در کم و کیف آموزش (بطور عام) و برنامه‌ریزی آموزشی (بطور خاص) جستجو کرد.

مشکلات غیرمنتظره با ابعاد مختلف خودنمایی می‌کنند.

باتوجه به مطالب عنوان شده، می‌بایست برنامه ریزی آموزشی را یک جریان مداوم و مستمر داشت و چنین تصویری که بعد از طراحی یک برنامه و حتی به اجرا گذاردن آن وظایف برنامه‌ریزان و امر برنامه‌ریزی آموزشی تمام شده تلقی گردد را از اذهان دست اندرکاران، کارشناسان و مجریان این امر خطیر بیرون برد چراکه، مرحله ارزشیابی در حین اجرا و بعد از اجرای برنامه هنوز باقی مانده است.

بنابراین برخلاف تصور نادرستی که برخی از مفهوم «برنامه» و امر «برنامه‌ریزی» دارند، باید به این حقیقت مهم تاکید شود که ترتیب اجرای یک برنامه و کاربرد ضوابط تعیین شده برای ارزشیابی آن برنامه، در حین اجرا و در پایان اجرا، اجزاء اصلی و جدانشدنی یک برنامه آموزشی می‌باشند. و هرگز نباید برنامه و برنامه‌ریزی را در چارچوب محدود و ناقص طراحی، منجمد نمود. لازم است مجدداً تاکید شود که در برنامه ریزی مفهوم پویا بودن مستتر است نه ایستا بودن.

سطوح برنامه ریزی آموزشی:

برنامه ریزی آموزشی می‌تواند در سطوح، ملی و استانی و شهری انجام پذیرد، عناصر یک برنامه آموزشی و همچنین نحوه طراحی و شرایط و ضوابط اجرائی آن بستگی نزدیک با سطح مورد نظر و کمیت و کیفیت عناصر و شرایط موجود در آن سطح دارد. از مهمترین وظائف برنامه ریزان آموزشی این است که فعالیت‌های آموزشی را در هر سطح با توجه



است که قادر خواهند بود برنامه هائی متکی بر اصول و ضوابط علمی ارائه دهند. مراحل برنامه ریزی آموزشی:

بطور کلی می‌توان گفت که برنامه آموزشی شامل دو مرحله متمایز ولی مرتبط، طراحی و اجراست، در هر یک از این مراحل، برنامه ریزان آموزشی باید باتوجه به اصول و یافته‌های علوم مربوطه و نیز با در نظر گرفتن نیازهای فردی و اجتماعی، شرایط، منابع، امکانات مالی و اجرائی برای تعلیم و تربیت نیروی انسانی کارآمد، برنامه‌ریزی‌های لازم را انجام دهند.

نکته بسیار مهمی که برنامه ریزان و طراحان برنامه‌های آموزشی می‌بایست بدانند این است که بعد از طراحی یک برنامه آموزشی کارشان تمام شده تلقی نمی‌شود، زیرا قسمت عمده و حیاتی یعنی اجرای برنامه طراحی شده هنوز باقی مانده و معمولاً در حین اجراست که مسائل و

برنامه‌ریزان آموزشی و بسیاری صاحب‌نظران و متخصصان امر استخراج و انتخاب گردیده است. بعلاوه دربارهٔ انتخاب روش، وسایل، ترتیب عمل، ضوابط ارزشیابی از فعالیت‌های آموزشی و بازخورد نتایج ارزشیابی به منظور اصلاح برنامه آموزشی محاسبات و پیش‌بینی‌های لازم صورت گرفته باشد.

آنچه که موجب می‌شود برنامه آموزشی را بعنوان یک نقشه در نظر بگیریم وجود ویژگی‌هایی است که در مفهوم نقشه نهفته است از جمله:

- جنبه‌های تفکر، محاسبه و پیش‌بینی قبل از عمل.

- لحاظ نمودن طراحی با در نظر گرفتن اصول و یافته‌های علوم مربوطه.

- وجود دو مرحله متمایز ولی متکی به هم طراحی و اجرا

- پیش‌بینی مشخصات و ضوابط لازم جهت انتخاب روش، وسایل، ترتیب عمل و معیارهای متناسب ارزشیابی از فعالیت‌های آموزشی.

- کاربردی بودن یعنی اجرا و همچنین امکان باز خورد نتایج حاصله از اجرا جهت اصلاح، ترمیم و یا حتی تغییراتی در نقشه.

با احتساب یک برنامه آموزشی بعنوان یک نقشه، کار برنامه ریزان در ابتدا طراحی نقشه‌های آموزشی برای مراکز آموزشی در سطوح شهر، استان یا کشور خواهد بود.

در مرحله اجرا امکان ظهور مسائل و مشکلات پیش‌بینی نشده وجود دارد که بیانگر فاصله اجتناب‌ناپذیر تئوری و عمل می‌باشد ولی این مسائل اغلب ناچیزند و نمی‌توان بخاطر آنها، اهمیت و ضرورت داشتن یک نقشه حساب شده، دقیق و علمی را انکار کرد. طراحان برنامه‌های آموزشی نیز تنها با آشنائی از اصول و قواعد و یافته‌های علمی علوم مربوطه و اطلاع از داده‌های دقیق، نیازها، شرایط و امکانات

به نیازها، شرایط و امکانات موجود در آن سطح و در ارتباط و هماهنگی با سایر فعالیتهای آموزشی در سطوح دیگر طراحی نمایند.

بطور کلی برنامه ریزی آموزشی در نظام متمرکز برای مدارس یا مراکز آموزشی یک کشور و در نظام غیر متمرکز برای مدارس و مراکز آموزشی یک منطقه یا یک شهر طراحی و اجرا می‌گردد.

مسائل برنامه ریزی آموزشی:

برنامه ریزی آموزشی با وجودیکه سالهاست در بعضی از کشورهای پیشرفته بصورت دقیق و علمی طراحی و اجر می‌گردد و با وجودیکه در بسیاری از دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی بعنوان یک رشته تحصیلی مشخص و معتبر وجود دارد. هنوز در بسیاری از کشورها، حتی برای بعضی از مسئولان و دست اندرکاران آموزش و پرورش قلمروئی ناشناخته محسوب می‌گردد.

نکته مهم دیگری که می‌بایست به آن اشاره کرد، وجود فاصله‌ای اجتناب‌ناپذیر میان تئوری و عمل است، این موضوع در اصطلاحات علمی نیز (۲) «فاصله تئوری و عمل» نامیده شده است.

قدر مسلم است که هر برنامه طراحی شده‌ای در حین عمل صد در صد موفقیت‌آمیز نخواهد بود و نتایج اجرای برنامه چیزی کمتر از نتایج پیش بینی شده در مراحل طراحی خواهد بود. برنامه ریزی آموزشی کاری بس پیچیده، دقیق و در عین حال پرمسئولیت است زیرا برنامه‌ریز در مسیر اتخاذ تصمیمهای بسیار حیاتی و مهمی قرار می‌گیرد. که با مهمترین گرانبهارترین منبع و سرمایه یک جامعه یعنی سرنوشت نسلهای آن جامعه و کمیت و کیفیت تربیت نیروی انسانی آن سر و کار دارد، از جمله: تصمیمهایی که باید درباره فلسفه آموزش، تعیین خط مشی‌های اصلی و انتخاب هدفهای ملی و میهنی اتخاذ بنماید

واضح است که چنین تصمیم هائی، تعیین کننده بسیاری از هدفهای بزرگ و کوچک دیگرند، و بر روی انتخاب روش تدریس و تهیه و کاربرد وسایل آموزشی و بالاخره میزان ثمربخشی فعالیتهای آموزشی اثرات مطلوب و نامطلوبی بجای خواهند گذاشت.

نظام آموزشی جامعه در حال توسعه ما، می‌بایست از راه برنامه ریزی آموزشی (تاکید به روی بخش) متکی به مبانی علمی و با استفاده از آخرین یافته‌های این علم به یاری جامعه و افرادش برخیزد.

بخصوص با تجزیه و تحلیل مسائل و مشکلات موجود در جوامع پیشرفته، در مقابل عوامل و عناصر مضر و نامطلوب پوشش ایجاد کرده و در برابر تهاجم ارزشهای وارداتی مقاومت و مقابله نماید و از طریق نظام آموزشی احیاء شده، نوسازی‌های لازم را همراه با پیش بینی‌ها و اقدامات مناسب ایجاد نماید.

و اما وظیفه ما؛ سعی کنیم در انتخاب اهداف و برنامه ریزی‌های آموزشی و درسی برای آموزشهای عمومی و آموزشهای تخصصی، موارد زیر را رعایت نموده و تقویت و گسترش دهیم.

۱- در حفظ ارزشهای والای انسانی، فرهنگی و اجتماعی که ثمره تاریخ کهنسال جامعه ایرانی هست آگاهانه بکوشیم و هر نویی را بخاطر نو بودن پذیرا نباشیم و هر کهنه‌ای را بخاطر کهنه بودن بدور نیافکنیم.

۲- تجزیه و تحلیل‌های دقیق و خالی از تعصب از تجربیات و رویدادهای مهم و همچنین مسائل و مشکلات اساسی تعاونیها در جوامع توسعه یافته صنعتی و حتی جوامع در حال توسعه را بررسی نمائیم.

۳- در انتخاب هدفها، روشها و ابزار لازم جهت آموزش و توسعه تعاونیها، بصورت کورکورانه از جوامع پیشرفته پیروی نکنیم و در عین حالیکه به سمت توسعه گام برمی‌داریم هویت قومی و مبانی فرهنگی و

ارزشهای فردی و اجتماعی ارزشمند خود را حفظ و گسترش دهیم.

۴- نظام آموزشی بخش تعاون را از طریق برنامه ریزی‌های دقیق، علمی و حساب شده تقویت کنیم تا بر اثر سیل بنیان کن ارزشهای وارداتی و الگوهای رفتاری جوامع غرب نه تنها مقاوم بشود بلکه اثرات نامطلوب آن خنثی و ارزشها، خصائص و میراث ملی و فرهنگی خود را بیش از پیش ترویج کنیم.

برنامه ریزی آموزشی دوره‌های تخصصی - کاربردی نیازسنجی:

- شناسائی نیازهای تعاونیها (تربیت نیروی انسانی ماهر و زمینه‌های فعالیت).

- تجزیه و تحلیل این نیازها و ارائه راه کارهای مناسب جهت رفع نیازها.

- شناسائی و بررسی مسائل و مشکلات جهت یافتن منشا مشکل و ارائه راه کار مناسب جهت رفع مشکل.

- در نظر گرفتن اولویتها و محدودیتها.

- بررسی شرایط و امکانات موجود جهت اجرای برنامه و ارائه پیشنهادات راه گشا.

مثال ۱: عدم سرعت و دقت در مسائل مالی شرکت تعاونی و عدم استفاده بهینه از وسایل و ابزار آلات جدید.

مثال ۲: نیاز به وسیله‌ای جهت سرعت و دقت در کلیه فعالیتهای شرکت.....

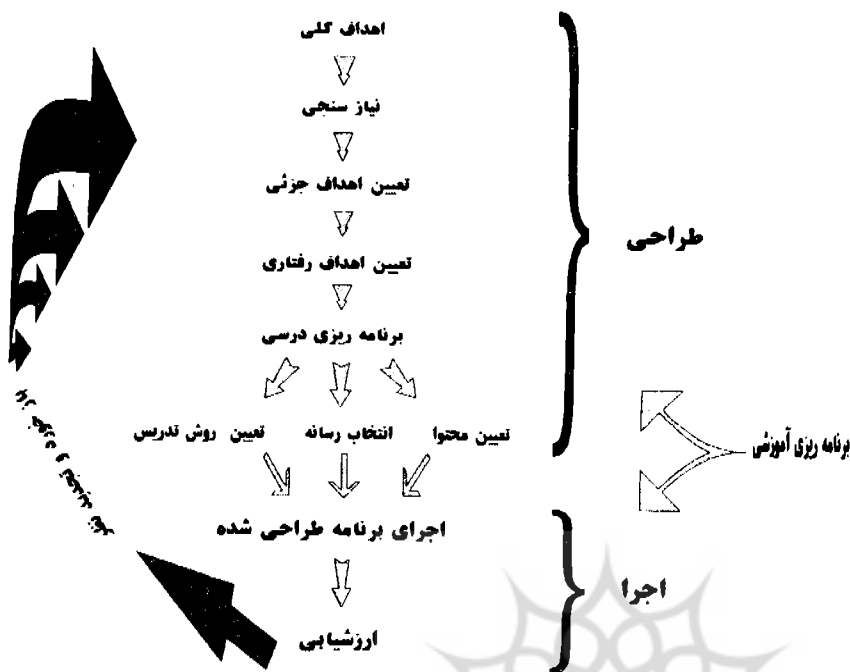
اهداف جزئی:

پس از مشخص شدن نیازها و مشکلات، با در نظر گرفتن امکانات و توجه به اولویتها، اهداف جزئی آموزش را تعیین می‌نمائیم. بدین صورت که براساس اهداف کلی آموزش، اهداف جزئی را بواسطه نیازها و امکانات تعیین نموده و بصورت اهداف رفتاری بنگارش در می‌آوریم. چند مثال از اهداف جزئی:

۱- انتخاب وسیله‌ای جهت رفع نیاز و....

۲- آشنا شدن فراگیران با ماشین حساب.

برخلاف تصور نادرستی که برخی از مفهوم «برنامه» و امر «برنامه ریزی» دارند، باید به این حقیقت مهم تاکید شود که ترتیب اجرای یک برنامه و کاربرد ضوابط تعیین شده برای ارزشیابی آن برنامه، در حین اجرا و در پایان اجرا، اجزاء اصلی و جدانشدنی یک برنامه آموزشی می باشند. و هرگز نباید برنامه و برنامه ریزی را در چارچوب محدود و ناقص طراحی، منجمد نمود.



۳- توانایی استفاده از ماشین حساب برای تسریع و دقت در امور مالی
اهداف رفتاری:

هدفهای رفتاری هدفهایی هستند که در قالب رفتار یادگیرنده بیان شوند و میزان برآورده شدن یا برآورده نشدن آنها را بتوان بطور واضح در رفتار یادگیرنده مشاهده و اندازه گیری نمود.

یکی از مهمترین مراحل کار برنامه ریزی آموزشی، مشخص کردن این اهداف می باشد. که باید، ساده و روشن بیان شوند. بعضی از ویژگیهای اهداف رفتاری بشرح زیر می باشد:

- در قالب رفتار یادگیرنده بیان شود نه یاددهنده.

- روشن، صریح و قابل تشخیص و با افعال بتواند، انجام دهد، بنویسد و..... افعالی که نشاندهنده انجام کاری می باشد به نگارش درآیند.

- به آسانی قابل اندازه گیری و ارزشیابی باشند.

با عنایت به اینکه آموزش در بخش تعاون می بایست عمدتاً عملی باشد پس لازم است مجریان و کارشناسان به این

مهم توجه کافی نموده و هدفهای آموزشی را در قالب کلمات و جملات کلی و نامفهوم بیان ندارند. چرا که ضوابط ارزشیابی

برای مشخص نمودن نتایج و ثمرات یادگیری از میان می رود. در صورتیکه

هدفهای آموزشی، مخصوصاً اهداف رفتاری حتی المقدور در قالب کلمات و

جملات ساده و روشن بیان شوند و حتی الامکان بصورت رفتار مشهود یادگیرنده

بیان گردند، اذهان مدرسان و فراگیران از هرگونه ابهام و تردید پاک می شود و در

هنگام ارزشیابی امکان دخالت احساسات

- مجموعه مفاهیم اساسی مربوط.
- مجموعه روشها و قواعد اساسی رشته مورد نظر.

- مطالب یا مفاهیم کلیدی.
- مفاهیم انتخاب شده جنبه کاربردی داشته و مثالهای روشنی ذکر شود.
- ارتباط با مسایل روز.

در ادامه، مرحله انتخاب رسانه مناسب، جهت انتقال محتوای تعیین شده به فراگیران می باشد، که بستگی زیادی به محتوا دارد، رسانه می تواند مدرس باشد یا یک وسیله آموزشی مثل فیلم یا یک گردش علمی یا کتاب و.... همچنین می توان چند رسانه بصورت ترکیبی انتخاب کرد.

بطور همزمان روش تدریس می بایست مشخص شود، که می توان از تدریس توضیحی استفاده کرد (انتقال مستقیم اطلاعات به فراگیران به وسیله کتاب یا سخنرانی) یا فراگیر را درگیر موضوع کرد تا بشکل فعال در این فرایند نقش ایفا کند

شخصی و یا متوسل شدن به حدس و گمان از میان می رود.

مرحله بعدی، برنامه ریزی درسی، جهت رسیدن به اهداف رفتاری می باشد، در این مرحله می بایست محتوایی مناسب، وسیله و رسانه مناسب و روش تدریس متناسب انتخاب شود.
برنامه ریزی درسی:

«برنامه ریزی درسی عبارت است از برنامه ریزی فعالیتهای یاددهی و یادگیری به منظور ایجاد تغییرات مطلوب در رفتار یادگیرنده و ارزشیابی میزان تحقق این تغییرات» (۳)

در این مرحله از کار برنامه ریزی، می بایست محتوای مورد نیاز، با توجه کامل به اهداف رفتاری مشخص شده، تعیین و انتخاب شود.

مواردی که در انتخاب و تعیین محتوا می بایست رعایت شود:

- دانش اندوخته شده در رشته مورد نظر.

بدهی‌ها و کسری‌های سنگین هستند. در عین حال، برخی تعاونی‌های کوچک - میان - مقیاس خاص وجود دارند که در عملکردهای اقتصادی و مدیریت خود دارای ثبات هستند. آنها منافع زیادی به دست نمی‌آورند و برخی اقدامات نیز برای بهبود مدیریت اقتصادی آنها مثل بهبود مزارع شیلات و گسترش مدیریت برنامه‌ای شیلات در میان صیادان عضو صورت گرفته است در چنین تعاونی‌های شیلاتی روح همبستگی در میان اعضاء قوی است. برحسب مورد، مباحث پیرامون ارزشهای اساسی تعاونی وسیعاً ادامه داشته است تا تعاونی‌های سازمان یافته‌تری در خدمت اعضاء به وجود آید.

TAAVON/E - 66

Tokogawa Feudal Period

MEITT

NILLAGE frshery unie.

Frsheries Unier Standing Rrle

Industreal Unron Law

Net Masters MONBESTO

HOKAIDO IKHITSK ANDOH TAKUSHOKU

Industriol Unriin Central Financial

Corroration.

Central Co - oeration Bork For Agucult er

TANOMOSHI - KO SAKAZUKI

Smallmdlledims Scale Frsheries

Finance Garanmtec Law

Credit Fudb Association

Frsheries Moderniration Fund Promotei Law

gill - net trawler APEX YAMAGATA

YAMAGATA YAMAGATA

YAMAGATA YAMAGATA

YAMAGATA NORINCHUKIN

GYOKYOU CHIKU - GYOREN

بطور کلی می‌توان گفت که برنامه آموزشی شامل دو مرحله متمایز ولی مرتبط، طراحی و اجراست، در هر یک از این مراحل، برنامه ریزان آموزشی باید با توجه به اصول و یافته‌های علوم مربوطه و نیز با در نظر گرفتن نیازهای فردی و اجتماعی، شرایط، منابع، امکانات مالی و اجرایی برای تعلیم و تربیت نیروی انسانی کارآمد، برنامه‌ریزی‌های لازم را انجام دهند.

ارزشیابی نهایی صورت گیرد پس از بدست آوردن نتایج ارزشیابی مرحله‌ای و نهایی لازم و ضروریست. که کلیه مراحل برنامه ریزی از ابتدای طراحی تا پایان ارزشیابی مورد بازنگری و تجدید نظر جزئی یا کلی قرار گیرد و اشکالات و معایب برنامه رفع گردد، سپس این برنامه با کمترین درصد خطا در محدوده وسیعتر، برای فراگیران بیشتر و در مقاطع زمانی متفاوت قابل اجرا می‌باشد.

مهمترین مرحله‌ای که کارشناسان و همکاران گرامی در ادارات کل، اتحادیه‌ها و شرکتهای تعاونی می‌بایست بدان توجه کافی داشته باشند، مراحل ابتدایی طراحی برنامه می‌باشد که شامل:

- نیازسنجی در ابعاد مختلف (نیروی انسانی، وسایل کار، کمبودها و...)
- تعیین اهداف جزئی (براساس نیازسنجی)
- تعیین اهداف رفتاری.
- ارائه پیشنهادات و راه کارهای مناسب برای هرچه مطلوب‌تر شدن برنامه.

۱- مقدمات برنامه‌ریزی آموزشی و درسی صفحه ۸۵ / دکتر پروند

۲- مقدمات برنامه‌ریزی آموزشی و درسی صفحه ۲۳ / دکتر پروند

۳- مبانی برنامه ریزی آموزشی (برنامه‌ریزی درسی مدارس، تألیف الف لوی - ترجمه فریده مشایخ صفحه ۹

منابع و مأخذ:

- ۱- دکتر محمد حسن پروند - مقدمات برنامه ریزی آموزشی و درسی - انتشارات صحیفه - آخرین چاپ
- ۲- الف لوی - مبانی برنامه‌ریزی آموزشی - انتشارات مدرسه - چاپ چهارم ۶۹ - ترجمه فریده مشایخ
- ۳- دکتر هاشم فردانش - مبانی نظری تکنولوژی آموزشی - انتشارات سمت - تهران ۷۳
- ۴- نشریه رشد تکنولوژی آموزشی - شماره‌های سال ۷۵
- ۵- فصلنامه تعلیم و تربیت - شماره ۲۱ و ۲۴ - سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

و خود جهت یافتن راه حل تلاش کند (روش اکتشافی) روش دیگری وجود دارد بنام روش تسلط یاب که فراگیرنده می‌بایست زمان کافی و لازم در اختیار داشته باشد که به روی جزئیات قسمت اول محتوای انتخاب شده تسلط یابد و تا زمانیکه به این مرحله نرسیده قسمت دوم را شروع نمی‌کند.

روشهای دیگری هم وجود دارند مثل آموزش برنامه‌ای یا یادگیری انفرادی یا تشکیل گروههای کوچک و... که هر کدام از اینها دارای معایب و محاسن خاص می‌باشند.

برنامه ریز می‌بایست به تناسب رشته درسی و با توجه به اهداف رفتاری مدنظر آن رشته و در نظر گرفتن ارتباط و هماهنگی بین تعیین محتوا، انتخاب رسانه و انتخاب روش تدریس، برنامه‌ریزی درسی آن رشته را به انجام رساند. تا این مرحله هدفها مشخص شده‌اند، هدفهای رفتاری به نگارش درآمده، محتوای مناسب تدوین یا انتخاب شده رسانه انتقال محتوا به فراگیرندگان مشخص و روش انتقال معلوم شده‌اند. از این پس اجرای برنامه طراحی شده شروع می‌شود، که بر اساس شرایط و امکانات موجود در محدوده مشخص برای اشخاص معین و در یک مقطع زمانی معلوم، برنامه به طور آزمایشی به اجرا درمی‌آید.

ارزشیابی

نهایتاً مرحله ارزشیابی است که شایسته است برنامه در حین اجرا، مورد ارزشیابی مرحله‌ای و در پایان برنامه